

САМОСВІДОМІСТЬ НАУКИ У ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МЕЖИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Клочков І. В., *канд. філос. наук,
доц. кафедри філософії,*

Національний університет харчових технологій

У час, коли відбувається процес інтеграції України до західного співтовариства, загострюється потреба переосмислення шляхів історичного розвитку науки як підсистеми культури в межах інформаційного суспільства. На сьогодні, дана проблема набуває істотного науково-практичного значення, у сфері освоєння сучасних наукових знань в системі освіти. В контексті більш ґрунтовних гносеологічних, світоглядно-антропологічних розробок проблеми становлення наукової раціональності, можливостей розвитку науки як вагомого моменту культури, її орієнтації на внутрішній світ людини, зберігається, відтворюється неперервний зв'язок з ідеями західноєвропейської філософії. Самосвідомість науки виявляється феноменом духовного життя людини, формою когнітивно-культурних чинників, що не просто створюється творчою уявою людського розуму, а впливає на неї у вигляді норм, виражаючи інтенсивну спрямованість дослідницького пошуку, постановку наукових завдань, способи обґрунтування нового знання.

Завдяки ефективності реконструкції образу наукового самоусвідомлення інтенсифікується розвиток формально-логічних, аксіологічних аспектів існування та функціонування науки в суспільстві, в контексті науково-пізнавальних, світоглядних, антропологічних пошуків українських науковців (І. В. Бичко, А. К. Бичко, І. С. Добронравової, Л. Г. Дротянко, Г. А. Заїченка, К. К. Жоля, Л. Г. Конотоп, К. В. Корсака, С. Б. Кримського, О. М. Кравченка, В. С. Лук'янця, М. Є. Максюті, І. В. Огородника, В. Б. Огорокова, Б. О. Парахонського, М. В. Поповича, К. В. Пряженцевої, В. А. Рижка, М. Ю. Русина, В. Г. Табачковського, О. С. Токовенка, Н. В. Турпак та багатьох ін.). Погляди кожного з них розглядаються при цьому і як методологічні передумови або як комплементарні версії різнобічного процесу осягнення наукової культури в якості одного з наріжних феноменів духовного життя людини і суспільства. Самосвідомість науки формується як комплексно-світоглядне явище, що забезпечує функціонування науки в духовному і соціальному вимірах людського буття у когнітивних модусах: «наукова концепція», «наукова картина світу», «наукове знання», «наукове виробництво», «наукова діяльність», «методологія науки», «цілепокладання і ідеали науки» тощо. Питання про внутрішню значимість проблеми, передбачає наявність наступних концептуально-

теоретичних умов:

- по-перше, впровадження системних досліджень стосовно світоглядного підґрунтя розвитку людини в структурі науки як підсистеми, системотворчого фактору культури;
- по-друге, актуалізацію і вірну інтерпретацію перспектив розвитку науки в історично-часовій долі людства, утвердження аксіологічного змісту експериментальних програм, створення відповідних мораторіїв на проведення досліджень загрожуючих природі, людству, а також, розгляд кола проблем, що вказують на суперечливі моменти становлення та існування людини в науковому світі.

У вимірах наукової культури, як заснованої на знанні природи і меж наукового пізнання, здійснюється аналіз норм, цінностей, світоглядних орієнтирів науки та ідеалів наукового методу спрямовуючи розгляд останніх крізь проблему розвитку людини. Формування норм і ідеалів наукової культури сучасності, закорінена у раціональності науковій, але нею й не обмежується, а виводить у широкий простір ненаукових раціональностей [1, 57]. Самосвідомість науки синтезує присутні характеристики науки і культури, а в її центрі – людина, суб'єкт соціокультурної творчості, здійснюючи останню на засадах наукового методу. Вона закорінена у раціональності науки, у єдності усіх присутніх характеристик, останньої – як форми знання, виду діяльності, пов'язана із узвичаєнням за даних світоглядних, історичних, культурних умов ідеалами науковості; завдяки неї чітко вимальовується своя специфіка розуміння сутності науки як складного, динамічного утворення культури, історії, неперервності останньої з екзистенціальним світовідношенням людини [2, 100]. Основними аспектами розвитку самосвідомості науки у межах зростаючого інформаційного суспільства у незалежній Україні є: раціональний, гносеологічний, культурний, соціальний та антропологічний.

Виразними рисами, репрезентантами досліджуваного поняття можна вважати логіку й раціональність науки, наукову творчість, наукове знання, мову науки, стиль наукового мислення, наукова концепцію, антропологічну реконструкцію гносеології, у модусах пізнавальної діяльності і свободи, як дистинкцій духовного світу особистості. Я вважаю, що основний акцент в сучасній українській світоглядно-антропологічній думці робиться на визначенні присутніх характеристик функціонування самосвідомості науки, як операційного терміну, з врахуванням світового досвіду П. Т. де Шардена, В. Вернадського в контексті культури та зверненні останньої до людини. Так би мовити, це потужна можливість творення наукою нових знань, основа предметно-практичної діяльності у проєкції векторів технічного прогресу, який

уособлює процес розвитку пізнавальних можливостей людини.

Самосвідомість науки зрощує і консолідує пізнавальні можливості людини. Але не треба забувати про те, що стрімке зростання можливостей мислення, так само, як внутрішньо-системна, лапідарна еволюція дослідницьких програм, не повинні заперечувати аксіологічні виміри соціокультурного буття людини, а також, в свою чергу, протистояти проявам імперативних настанов егалітарності й технократизму. Перш за все слід почати конструктивний діалог, розгляд перспектив розвитку науки у модусі соціальних потреб, інтересів громадян держави, що повинні відповідати загальносвітовим стандартам повноцінного життя. Наука вже не є некерованою силою, розкутою витівкою звільненого Прометея. Скоріше за все вона творчий полігон можливостей, нестандартна продуктивна самореалізація людини у сфері соціально-культурного розвитку, проголошення нових варіантів інтелектуальної гри. Зважаючи на відкриття та інноваційні зрушення у сфері нанотехнологій, піко- і фемтонаук складається позитивне враження від очікування бажаних результатів наполегливої наукової праці. Але завжди, на горизонті методологічних принципів і законів, з'являється низка проблем низького наукового рівню підготовки сучасних діячів раціонального мистецтва. Утвердження неординарних алгоритмів, нової методологічної бази, яка визнає не тільки всемогутність абстрактного мислення, але кризу будь-якого стереотипного проекту доби метафізичного катування, забезпечує формування нових вимірів науки, актуалізації її можливостей не тільки в ім'я війни, а стосовно щастя кожної особи, індивіда. Нажаль досі у вітчизняній літературі обмаль матеріалу стосовно провідних розвідок західних науковців у вирішенні проблеми раціонального самоусвідомлення. Безперечно підстав для формування нестандартних підходів в Україні досить багато. Але продуктивність теоретичних розмислів, звернення до історичної спадщини 60–80-х років минулого століття, розробки В. Глушкова, Г. Доброва, В. Білогуб, Н. Депенчук та багатьох інших, на щастя не вичерпує себе. Зрідка можна побачити гострі, навіть провокаційні дискусії публіцистичного стибу навколо проблеми етики наукового знання. Їх дуже мало, але вони вогнетривкі. Іноді байдужа поведінка деяких сучасників, перетворюється на ще більший дисонанс, як світоглядний розрив між проблемами попередників і зростанням глобального кризи сьогодення. Світові масштаби змінились за останні десятиріччя, після тривалих дебатів навколо екологічних проблем або економічних (згадати хоча б розмисли представників Римського клубу (А. Печеї, Я.

Тінбергена, А. Медоуза)). А що далі?! Тиша, або очікування поміркованої відповіді, чи можливо програвання зовсім неочікуваних ситуацій, до яких може потрапити неосвічена людина? Хтозна. Суперечливість та надмірна претензійність деяких учених вражає. Поруч із гаслами про фінансову терапію, забувають про корисність відкриттів, дороговкази у майбутнє, про які у свій час так добре казав Б. Гаврилішин. Створення фондів і інтелектуальних банків – нагальне завдання поставлене державою перед нашим сумлінним досвідом, освітою у межах вже національного масштабу. Неможливо розбудувати суспільство, якщо наука згасає. Але поруч із цим, попри усі популістські недолугості, новітні технологічні розробки не повинні ставати засобом матеріального самозбагачення деяких осіб, інструментом панування некерованого зсередины та духовно слабкого суспільства, що потребує інтенсивного лікування. Мислення людини, власне як її розумовий прорив уперед – це спроба подолати прірву між життям і розумом, волею і потребою у сенсі.

Ще раз наголошую, що у межах українського суспільства наука, як сфера багатовимірної, динамічна повинна спрямовувати власні пошукові амбіції на оптимізацію недогматичного, критичного, аналітичного мислення і відповідних норм й форм поведінки у межах наукового співтовариства. Адже стратегія культурного та політичного зростання полягає насамперед не лише у різнобарвній, доволі сумбурній маніфестації невихованого розсудку, а чітку артикуляцію силових детермінант освітніх проектів у межах природничих, технічних у гуманітарних дисциплін, з посиленням виконанням усього спектру людських потреб, очікувань, колізій антропологічного і цивілізаційного вибору. Повернення до доби модерну, з його вишуканим культом розуму, що опромінив поле світової історії, як кону де триває боротьба за життя і смерть – неможливе. Серед антагоністичних формул щасливого життя, найкращого з усіх можливих світів, діє принцип науко метричного методу спорідненого з поняттями біоетики. Наука – це досконалий інструмент, але водночас скринька Пандори. Ми в праві стверджувати необхідність проведення експериментальних досліджень, але мусимо зважувати кожен крок до технологічного щастя, не бути байдужими до гасел щодо вкрай оптимістичного втручання у світ біогеоценозів, культурних, національних традицій. Як стверджує наша співвітчизниця, талановитий учений Л. Озадовська, сама доба модерну зі своєю палкою вірою у всемогутність розуму, породжує

гіпертрофоване відчуття реальності, створює в'язницю для істини, що в принципі неможливо за умов сучасного лібералізму і системи демократичних цінностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Дротянко Л. Г. Феномен фундаментального і прикладного знання: (Постнекласичне дослідження). – К., 2000. – 419с.
- 2) Заиченко Г. А. Сборник научных трудов (доклады, статьи, философские заметки). – Д., 2001. – 274с.

Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. / Відп. за вип. В.В. Опанасюк. — Суми : СумДУ, 2013. — Ч.3. — С. 30-34.